008-3334-LA PRINCESA DE JADE.indd 1 8/9/10 13:39:00

008-3334-LA PRINCESA DE JADE.indd 2 8/9/10 13:39:01

LA PRINCESA DE JADE

008-3334-LA PRINCESA DE JADE.indd 3 8/9/10 13:39:01

008-3334-LA PRINCESA DE JADE.indd 4 8/9/10 13:39:01

COIA VALLS

LA PRINCESA DE JADE

Premi Nèstor Luján
de Novel·la Històrica 2010

Columna

008-3334-LA PRINCESA DE JADE.indd 5 8/9/10 13:39:01

primera edició: octubre del 2010
© coia valls, 2010
© columna edicions, s.a.
carrer peu de la creu, 4 – 08001 barcelona
isbn: 978-84-664-1119-6
dipòsit legal: b. 34.406-2010
fotocomposició: víctor igual, s.l.
carrer mallorca, 374 – 08013 barcelona
imprès a: egedsa

www.columnaedicions.cat

el jurat del xivè premi nèstor luján de novel·la històrica (2010)
era format per: tin luján, ester pujol, maria carme roca,
vicent sanchis i jaume sobrequés.

Aquest llibre no podrà ser
reproduït, ni totalment ni parcialment,
sense el permís previ escrit de l'editor.
Tots els drets reservats.

Als meus pares, a la meva germana…

008-3334-LA PRINCESA DE JADE.indd 7 8/9/10 13:39:02

La ruta cap a Orient al segle VI

«El temps és un bocí de l'eternitat.

No hi ha cap avantatge a conèixer el futur; ben al contrari, és dolorós turmentar-se sense profit.

No saber què ha passat abans de nosaltres és com no haver deixat enrere la infantesa».

Marc Tul·li Ciceró

«Descubrir lo desconocido no es una especialidad de Simbad, de Erico el Rojo, o de Copérnico, no hay un solo hombre que no sea un descubridor. Empieza descubriendo lo amargo, lo salado, lo cóncavo, lo liso, lo áspero, los siete colores del Arco Iris, y las veintitantas letras del alfabeto; pasa por los rostros, los mapas, los animales, y los astros; concluye por la duda o por la fe, y por la certidumbre, casi total, de su propia ignorancia».

Jorge Luis Borges

008-3334-LA PRINCESA DE JADE.indd 10 8/9/10 13:39:03

PRIMERA PART

008-3334-LA PRINCESA DE JADE.indd 12 8/9/10 13:39:03

«Ja no sóc jo, sinó un altre que tot just acaba de començar».

Samuel Beckett

008-3334-LA PRINCESA DE JADE.indd 14 8/9/10 13:39:03

Què hi ha en la llunyania que ens atreu d'una manera irremeiable? Potser transformem aquesta extensió evanescent en una metàfora del desig d'eternitat que tots voldríem tastar? Per impossible que ara ens sembli, hi va haver una època en què partir era un verb farcit d'incerteses. El viatge només es podia conjugar amb una clau desconeguda, i enfrontar-s'hi estrenyia encara més la fràgil distància entre la vida i la mort.

L'Europa del segle VI es va debatre entre les velles i les noves estructures. D'una banda, feia molt poc que els pobles, en un altre temps castigats per la màquina de guerra més poderosa dels inicis de l'era cristiana, havien fet trontollar fins a la desfeta l'antiga i gloriosa Roma; d'una altra, i sobretot després de Constantí, l'Imperi havia trobat a l'Orient una nova oportunitat que va tenir la seva màxima esplendor durant el llarg regnat de Justinià (527-565). Aquest va conquerir bona part del que els romans havien deixat anar davant la força d'una altra civilització que venia del nord, i alhora va establir codis de conducta que encara no s'han pogut superar. Però no hem d'oblidar el paper que hi va exercir la seva esposa Teodora, una emperadriu revolucionària que, malgrat les seves actituds tiràniques, també va saber connectar amb un esperit de modernitat fins aleshores inèdit.

008-3334-LA PRINCESA DE JADE.indd 15 8/9/10 13:39:03

És en aquest moment de la història que té lloc la nostra aventura. L'Imperi Bizantí dominava el Mediterrani i havia establert un poder gairebé místic sobre les cultures antigues. El saber romà va gaudir així d'una continuïtat esperançadora, però la religió, un catolicisme excloent dictat a força de concilis, va anar ofegant aquest i altres llegats, com ara el grec, en tot el que tenia de camí cap a la llibertat.

El nestorianisme va ser una de les heretgies més perseguides per l'ortodòxia bizantina. Els dubtes que havien nascut a Antioquia sobre la unió completa de la divinitat i de la humanitat en Crist es van convertir en un problema polític quan Nestori va ser nomenat patriarca de Constantinoble. Els seus seguidors van ser expulsats de l'Imperi, però van aconseguir un notable nombre d'adeptes fora d'aquest territori. A Pèrsia, van fundar diverses acadèmies on van continuar els seus estudis i, a més de col·laborar a transmetre la cultura grega, van establir les bases de la medicina tal com la coneixem a hores d'ara. Una de les acadèmies més destacades va ser la de Gundishapur, on els grecs, els perses i els hindús investigaven i traduïen el llegat dels savis antics. Al mateix temps es van desplegar per la Ruta de l'Orient, al llarg de la qual van fundar monestirs, fins i tot a la llunyana i desconeguda Xina.

El gran poder bizantí al Mediterrani va ser, però, incapaç d'estendre la seva influència cap a l'est, on els perses formaven una barrera infranquejable que cap de les contínues campanyes dutes a terme pels emperadors del nou Imperi Romà va ser capaç de doblegar. El mur persa suposava un greu inconvenient per situar els bizantins dins la ruta comercial més important d'aleshores. Els aranzels que exigien els perses perquè productes essencials arribessin a Constantinoble feien cada cop més carregosa la passió dels europeus per les sedes orientals.

Justinià va ser l'emperador bizantí que amb més resolució va afrontar aquest problema. Convençut que les guerres amb els perses no els donarien la supremacia comercial en la Ruta de l'Orient, va fer servir altres mètodes.

Aquesta és, doncs, la història d'una missió sens dubte impossible: esbrinar un secret que els xinesos guardaven amb un zel extrem, eixamplar els límits d'Occident i demostrar que l'astúcia és més útil a l'ésser humà que la violència.

Queda a les mans del lector dilucidar què hi ha d'història i què de llegenda a les pàgines que segueixen, sempre que vulgui acompanyar-nos.

008-3334-LA PRINCESA DE JADE.indd 18 8/9/10 13:39:03

I

Corint (Peloponès), març del 551

Ja de ben petit, mentre ajudava Xenos a submergir les teles en tints multicolors, Úrian imaginava la vida plena d'aventures. El temps havia anat traint totes les esperances. De vegades, semblava un temps immòbil. Res no indicava la immediatesa amb què es complirien els seus desigs. El dia que va fer quinze anys tot va canviar...

Pare i fill viuen a Corint, una ciutat grega a recer del mar Egeu. Ha estat la pàtria de tots els seus avantpassats. És un lloc tranquil. Tant, que la reconquesta de l'Antic Imperi que porta a terme el general Belisari per ordre de Justinià a penes s'hi ha deixat sentir. Les grans batalles només són reals a les històries dels viatgers. Notícies que el vent pot canviar d'un dia a un altre.

Xenos, un teixidor de renom a la ciutat, no sospita que la seva fama ha fet un llarg camí. Transmesa pels mercaders perses que comercien per tot el Mediterrani, ha arribat al despatx des del qual Justinià dirigeix l'Imperi.

El dia que fa quinze anys, Úrian també ajuda Xenos. Ningú més ho fa des que s'han quedat sols. Ell és qui escolta les queixes del seu pare, qui sap dels seus neguits i dels seus anhels.

008-3334-LA PRINCESA DE JADE.indd 19 8/9/10 13:39:04

Darrerament, els teixidors tenen greus dificultats per competir amb la qualitat de les teles que arriben de països llunyans.

—Per més que ens hi esforcem —insisteix Xenos—, mai no podrem treure gaires diners de la nostra feina.

—Com és que les teles d'Orient són tan perfectes? Tu sempre dius que la seva és una suavitat impossible... —demana Úrian, que sempre intenta anar al fons de les coses.

—Perquè posseeixen un arbre màgic, l'arbre dels «Seres», capaç de produir fils d'una delicadesa insuperable.

—Un arbre màgic? I nosaltres no el podrem tenir mai?

—Mai, si Déu no hi posa remei.

Xenos roman en silenci un instant. Després endolceix el semblant i li explica llegendes que ha sentit als mercaders vinguts de terres llunyanes. Li agrada parlar amb el seu fill; també amb aquells que truquen a la porta i li fan arribar les seves ambicions. Però els clients són cada cop menys nombrosos.

Per oblidar els seus afanys, es lliura al treball i als instants de felicitat que li aporta. Gaudeix de l'espera pacient fins que el tint arriba al punt ideal per submergir-hi les teles. Més tard, quan les treuen de les calderes, passen llarga estona admirant els resultats obtinguts. Xenos diu aleshores que ningú no li pot negar la condició d'artista, i el seu fill obre molt els ulls. Ho fa com un deixeble incondicional i orgullós del seu mestre, però també amb una curiositat que ultrapassa els escenaris quotidians. Cada color, cada textura, conforma un paisatge dins la seva mirada i, a poc a poc, s'hi deixa seduir fins a amarar-se de la seva essència.

De vegades, és el teixidor qui mira més enllà, sempre en direcció a la mar. Hi observa la lentitud de les barcasses o les gavines de procedència incerta. Poques naus de grans dimensions s'aventuren al golf de Corint.

Aleshores mostra aquella expressió que tant sobta Úrian.

Un esguard de ferocitat que ve a trencar la seva actitud plàcida. És un home ambiciós, el teixidor.

Sota aquest dilema de terres inabastables, el noi construeix el seu món. Pensa en les paraules del seu pare. Intenta imaginar el poble format per individus alts i pèl-rojos els quals, segons les històries que expliquen de Plini el Vell, extreuen dels arbres la pelussa blanca que més tard filen i teixeixen. Sovint es pregunta si, malgrat tots els somnis, el seu destí és romandre a Corint i continuar amb l'ofici de teixidor.

Ha fet quinze anys, però el món continua inalterable.

Encara.

Pare i fill triguen molt a acabar la feina. No saben res d'allò que es parla a la taverna. Dels homes armats que s'acosten a la ciutat. Aquest petit exèrcit té una missió. Ningú endevinaria que està relacionada amb Xenos, l'home escollit per Justinià per dur a terme els seus propòsits; secrets i inajornables.

Úrian s'adorm feliç. Han posat fi al procés més feixuc per a la confecció dels vestits. Aviat, les classes pobres de la ciutat els compraran a termini o els pagaran amb productes de les seves collites. Però el moviment de les conques darrere les parpelles delata el fill del teixidor. També aquesta nit somia aventures, estimulat pels relats dels comerciants.

Mentrestant, la immensitat del món està a punt de penetrar a casa seva.

2

Palau de Justinià (Constantinoble), abril del 548

—No ens podem seguir enganyant; els metges han dit que em queda poc temps. Em moro —va dir Teodora, que, sense la corona i amb els cabells solts emmarcant la blancor del rostre sobre el coixí, semblava haver perdut bona part de la seva fortalesa.

—Vós no us rendireu, Teodora. Us conec. He fet venir un metge persa, famós per la seva saviesa. Diuen que ha guarit malalties que molts altres doctors donaven per mortals. Només hi ha un detall que no serà del vostre grat. És un nestorià... —va respondre l'emperador a les paraules de la seva esposa.

Justinià anava amunt i avall de l'estança. De tant en tant, amb la mà que deixava lliure la seva luxosa túnica, disposava els coixins de la poltrona on ella es debatia.

El general Belisari esperava dret, visiblement desmillorat; els seus ulls negres enfonsats pregonaven la indignació pel tractament rebut.

Havia passat més d'un any des que va demandar nous homes que poguessin augmentar l'escassa guarnició que

008-3334-LA PRINCESA DE JADE.indd 22 8/9/10 13:39:04

quedava a Roma, on estava patint un setge llarg i tràgic. Quan van arribar les dotacions que reforçarien l'antiga capital, l'eunuc Narsès hi anava al front, com a general de l'exèrcit bizantí i persona de confiança de l'emperador.

Belisari, que no va entendre res d'aquella estratègia, havia enviat una missiva a Constantinoble demanant explicacions a Justinià.

«Quina és exactament la funció de Narsès?», li preguntava.

Aleshores ja havia entès que l'emperador temia una possible conspiració. La seva lleialtat estava en dubte i Justinià, que tant havia celebrat les seves victòries, es mostrava recelós de la seva capacitat estratègica i de l'estima que tot l'Imperi li proclamava. Alguns ja li havien insinuat que el general, envanit per l'èxit, era capaç de postular-se al tron.

No podia deixar que aquella ignomínia prengués cos. Havia tornat per declarar la seva fidelitat a l'emperador i intentar recuperar el govern dels seus homes. No s'esperava, però, trobar un Justinià desfet, incapaç d'aturar l'agonia de la persona que més s'estimava. En assabentar-se de la malaltia de l'emperadriu, Justinià se'n va adonar, que la seva missió era gairebé impossible.

La ciutat no entenia aquell silenci dels seus dirigents. Es mantenia expectant per les notícies que corrien sobre la salut de Teodora, i també dolguda pel tancament de l'hipòdrom, òrfena dels perfums que les cortesanes escampaven en el seu anar i venir, desproveïda dels colors que es barrejaven als balls gairebé diaris.

A palau, es vivia a mitja veu. Tothom s'esforçava per no molestar l'orgullosa emperadriu. Ella no s'abandonava al seu destí i encara tenia forces per respondre, visiblement alterada...

—Nestorià? Tant me fa que sigui nestorià... —va exclamar, mentre pensava com havia provocat la seva expulsió

de la cort anys enrere—. Si pot fer alguna cosa per guarir-me, què espereu? Feu-lo passar!

—Està de camí, estimada. Els missatgers han portat notícies del seu pas per Esmirna.

—Farà tard, tots arribeu tard! Vós tampoc no heu estat capaç d'aconseguir el secret de la seda, tal com em vau prometre —va afegir l'emperadriu, mentre un gest de dolor li feia prémer les dents i aferrar-se al vestit que la cobria.

—Sabeu que mai no he abandonat aquesta empresa. Coneixeu totes les expedicions que he enviat per posar el secret a les vostres mans —va dir Justinià mentre pensava en altres desitjos de la seva esposa; per primera vegada s'havia fet una llei que protegia les dones, i la reconstrucció de l'església de Santa Sofia era una realitat.

—Em parleu del ridícul príncep abissini amb el qual heu volgut controlar el comerç de la seda asiàtica? La vostra majestat vol dir això quan es refereix a la gran gesta?

—Si em permeteu... —va intervenir Belisari—. Crec que hauríem d'organitzar una expedició, i tinc els homes adequats. Han demostrat sobradament la seva capacitat en múltiples empreses.

—Vós, Belisari, penseu en guerres i en l'honor de les grans batalles. No sempre les victòries passen per les armes. Mireu-me; teniu la prova davant vostre. Cal convocar l'astúcia, provocar l'enginy i fer servir la intel·ligència.

—Ja sabeu, Teodora, que el general ha demostrat ser un gran estrateg. Necessitarem molts soldats si volem portar a Bizanci els arbres de la seda —va dir Justinià, defensant a contracor l'home que tant havia contribuït a la reunificació de l'Imperi, mentre Belisari es mostrava cada cop més neguitós.

—Tots els intents que heu fet han estat un fracàs. La Xina no és a les portes del Mediterrani —va exclamar Teodora, i es va incorporar recolzant una mà al reposacaps de

bronze, mentre protegia amb l'altra aquella sina on s'havia instal·lat el mal. Encara, en un to més íntim, com si cap dels seus interlocutors mereixessin la confidència, va afegir:— Potser la seda no creix als arbres...

—No voldria contradir l'emperadriu —va dir Belisari lluitant per imposar-se sense provocar més tensió de la necessària—. Em consta que sou coneixedora de les paraules de Plini a la seva *Història natural,* quan explica que la seda s'extrau de la pelussa blanca de determinats arbres. No podem anar en contra dels nostres clàssics... Seria com creure...

—Que una prostituta pot arribar a ser emperadriu de Bizanci, potser?

En dir aquestes paraules, els ulls de Teodora van espurnejar. La seva veu altiva arribava a tots els racons de l'estança. Amb aire aristocràtic es va enretirar els cabells que li queien sobre el rostre. I presa d'una dignitat rescatada del dolor, va desafiar el general.

—Belisari no ha volgut dir res de semblant, estimada. De ben segur que trobarem la manera —es va apressar a dir Justinià, intervenint en una situació força incòmoda; a Teodora li agradava recordar aquella vella història.

Lluny d'avergonyir-se'n, l'emperadriu es prenia el seu passat com un motiu de superació. La dona que regnava amb mà fèrria sobre Bizanci, de qui Justinià admirava la competència, mai no hauria estat possible sense davallar als inferns de la fam, sense la humiliació i la degradació. Tampoc sense el riure frenètic del circ, el seu cos albirat entre plomes i el batec de saber-se la més desitjada.

—Escolteu-me tots dos! Aquesta vegada seré jo qui us dirà com aconseguir el secret de la seda —va dir Teodora en un rampell de lucidesa i determinació—. Ja sabeu que tinc els dies comptats i aquesta és la meva darrera voluntat. Els nestorians potser no arribaran a temps per salvar-me la vida, però serien hàbils en la missió que us proposaré.

Els dos homes escoltaven Teodora sense gosar interrompre el seu discurs...

—El meu pla té més a veure amb l'astúcia i la fellonia que amb una acció bèl·lica. Aquesta secta fa anys que ha establert els seus monestirs a la Ruta de l'Orient. Fins i tot expliquen que molts d'ells gaudeixen del favor dels emperadors xinesos.

—Que potser esteu proposant que els monjos nestorians es facin càrrec d'aquesta missió? —va demanar Justinià, visiblement estranyat.

—Com podem posar en mans d'uns monjos una fita tan elevada? —va exclamar Belisari.

—Aquesta és la meva darrera voluntat —va insistir Teodora—. Estic segura que trobareu la manera.

Mentre Justinià pensava en la proposta de l'emperadriu, ella es va deixar endur pel cansament. Havia fet un gran esforç per defensar el seu desig. Va deixar caure les parpelles mentre els seus braços seguien el moviment dels ulls fins a posar-se al seu ventre. Va recolzar de nou el cap sobre el coixí immaculat. Les seves pupil·les, amarades pel vermell de la túnica de Justinià, es mostraven absents. Belisari va abandonar l'estança en silenci.